

Nepodmíněný základní příjem: Řešení pro 21. století?

*Zpráva referuje o mezinárodní konferenci **Nepodmíněný základní příjem: Řešení pro 21. století?**, kterou uspořádala 26. září 2019 Ekumenická akademie v rámci svého projektu **Škola alternativ**. Přednesené příspěvky sdílely rámecový přístup k nepodmíněnému základnímu příjmu jako k civilizační vymoženosti a novému pilíři sociálního pokroku.*

26. září 2019 uspořádala Ekumenická akademie v rámci svého projektu Škola alternativ mezinárodní konferenci s názvem **Nepodmíněný základní příjem: Řešení pro 21. století?**, jejímž cílem bylo pokračovat v debatě o nepodmíněném základním příjmu jakožto nové formě civilizačního pokroku.

Nepodmíněný základní příjem je koncept, který není nový: v různých podobách se objevuje od druhé poloviny 20. století. Na začátku 21. století se však o nepodmíněném základním příjmu začalo hovořit znovu, a to zejména v souvislosti s nastupujícími technologickými změnami, jakými jsou automatizace, robotizace a digitalizace. Debatu ještě umocnila finanční a hospodářská krize z roku 2008, která opět nastolila otázku, jakým způsobem regulovat a redistribuovat bohatství ve společnosti.

Nepodmíněný základní příjem je v samém centru těchto debat, ale není to pojem v žádném případě bezrozporný. Právě naopak. Je možné ho chápat jako univerzální sociální dávku, která by měla nahradit všechny ostatní transfery ze sociálního systému jednotlivých států, a tím je ztransparentnit a zlevnit. Takto je pojímána pravicovými libertariánskými proudy, které obecně usilují o co nejmenší roli státu.

Na druhé straně politického spektra je nepodmíněný základní příjem chápán jako civilizační vymoženost. Stejně jako kdysi duchodový systém, podpora v nezaměstnanosti nebo všeobecně dostupná bezplatná zdravotní péče má být i základní příjem novým pilířem sociálního pokroku. Nepodmíněný základní příjem je měsíční příjem, který dostává každý člověk bez ohledu na svoje postavení, zaměstnání, vzdělání a jiné faktory. Tato částka by měla být dostatečně vysoká, aby umožňovala základní vyžití. Zde představená zářijová konference Ekumenické akademie vycházela právě z tohoto druhého pojetí.

Mezinárodní rozměr konference byl zřejmý z řady vystupujících. Tím prvním byl sociální vědec a člen německé Sítě za nepodmíněný příjem (Netzwerk Grundeinkommen) **Roland Blaschke**, který představil nepodmíněný základní příjem jakožto politický koncept, který vede k emancipaci člověka a skládá se ze čtyř základních částí.

Zaprvé je to právo každé lidské bytosti nebýt vyloučena ze svého společenství,

toto právo je inkluzivní a všeobecné co do svého charakteru. Zadruhé jde o zajištění přístupu k základnímu zboží a službám, které by měly získat veřejný charakter. Zatřetí je tím zajištěna rovnost mezi muži a ženami k šancím na zapojení do společenského a politického života a k přístupu k veřejné infrastruktuře. A konečně za čtvrté je emancipační složkou nepodmíněného příjmu také environmentální spravedlnost, která se má projevit menším plýtváním a drancováním přírodních zdrojů.

Emancipace je podle Blaschkeho pohyb směrem k sebeurčení všech jednotlivců, jejich skutečná moc rozhodovat o vlastním životě a skutečná účast všech na politických rozhodnutích o sociálních podmínkách, které ovlivňují jejich vlastní životy. Pro Blaschkeho má zavedení nepodmíněného základního příjmu hluboké politické dopady. Vytváří totiž materiální předpoklady pro politické jednání, které by bylo kvalitativně svobodnější, protože jeho aktéři by nebyli pod tak silným ekonomickým tlakem: například by si nemuseli klást otázku, zda je zaměstnavatel propustí z práce, kdy najdou čas produdovat si všechny podklady pro jednání atd.

Na Blaschkeho navázala spisovatelka a překladatelka **Alena Wagnerová**, která na úvod představila častou základní námitku proti nepodmíněnému základnímu příjmu: že se jedná o „plat pro lenochy“. Citovala při tom bývalou předsedkyni německé SPD Andreu Nahlesovou, která prohlásila, že stanoviskem sociální demokracie je právo na práci, nikoli placené nicnedělání. Pro Wagnerovou představuje tato argumentace projev toho, jak hluboce je diskuse o práci stále zakořeněna v pojmech a ve světě, který vychází z průmyslové revoluce 19. století s normativní představou, že člověk musí být do práce nucen. Jedním ze zdrojů tohoto přesvědčení je podle ní klasická politická ekonomie, zejména pak argumentace Adama Smithe, který rozděluje práci na produktivní a neproduktivní. Ta první je tou, která se realizuje prodejem lidské pracovní síly na trhu práce a jejímž důležitým znakem a cílem je akumulace kapitálu. Ostatní lidské činnosti, které se přes trh nerealizují, nevytvářejí žádný produkt, tedy zboží, a tím ani zisk. Toto rozdělení mělo zásadní vliv i na ustanovení genderových rolí, které přetrvávají dodnes a které vylučují velkou část reprodukční práce ze sféry „produktivní činnosti“. Přitom jsou výchova, péče a to, čemu se říká rodinné záze-

mí, klíčovými faktory pro fungování společnosti a rozhodně pro ně nemůžeme přimout pojem „nicnedělání“. Proto je podle Wagnerové důležitým přínosem konceptu nepodmíněného základního příjmu to, že nás posouvá v naší sociální imaginaci dále za pojmy a vztahy, které odpovídají - podle autorky již překonané - materiální realitě.

Na souvislost s novými technologiemi se ve svém příspěvku soustředil pedagog **Lukáš Ulrych**. Svůj příspěvek rozdělil do dvou částí. V první se zaměřil na technologickou digitalizaci, robotizaci a automatizaci jakožto technologické změny, který zvyšují produktivitu práce. Podle Ulrycha to není poprvé, kdy jsou technologické změny zásadním faktorem, které proměnily společnosti. Připomněl historickou roli otrokářství. Antičtí Řekové i Římané nevnímali otroky jako lidské bytosti, ale jako stroje a podle toho se k nim otrokáři chovali. Otroci získávali jen tolik potravy, kolik bylo potřeba k udržení jejich pracovní síly, a někdy ani to ne, pokud se v důsledku výbojů zvýšil jejich příliv a cena jejich pořízené klesala. Nízká cena práce otroků rovnající se pouze životnímu minimu měla za důsledek hospodářskou likvidaci malých rolníků, kteří nedokázali konkurovat otrocké práci, důsledkem toho se zadlužovali a přicházeli o svá pole ve prospěch velkých pozemkových vlastníků. Lze očekávat, že automatizace a digitalizace může mít obdobné důsledky, k jakým vedlo v minulosti masové nasazování otroků. Povede velice pravděpodobně k další monopolizaci ekonomik, neboť technologie automatizace a digitalizace budou nejen drahé, ale hlavně jejich rentabilita bude růst s objemem produkce. Většina malých a středních podniků si tyto technologie nebude moci dovolit, v důsledku čehož budou podléhat konkurenci velkého kapitálu. Úměrně dalšímu růstu ekonomického významu korporací bude růst i jejich politický vliv, což bude přispívat k další erozi soudobé demokracie a podpoře oligarchizace politiky, varoval na konce svého příspěvku Ulrych.

Ekonom **Jiří Šteg** zaměřil svou prezentaci na ekonomické modelování nepodmíněného základního příjmu v České republice. Pokud bychom uvažovali o základním příjmu ve výši 10 000 korun na hlavu, činily by podle Štega roční náklady 1,2 bilionu korun. Pokud by se jednalo o lidi starší 18 let, pak by šlo o náklady 960 miliard

korun. V obou případech by to znamenalo zásadní strukturální přeměny české ekonomiky. Jedním z hlavních přínosů, které Šteg vidí, je posílení koupěschopné potpávky, která by mohla dále stimulovat ekonomický rozvoj.

Závěr konference patřil debatám nad strategiemi, jak prosadit koncept nepodmíněného základního příjmu v českém prostředí. Z této části pak vzešla také iniciativa pokračovat v odborných seminářích - Ekumenická akademie je bude pořádát v první polovině roku 2020. Z konference byl pořízen videozáznam a sborník s kompletními příspěvky všech řečníků. Obojí bude k dispozici na webových stránkách Ekumenické akademie, zmíněný videozáznam je již nyní volně dostupný zde: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLCL1kzFgFWxTfIcJiIVbXVDxPiZaeQ8AR>.

Mgr. Jan Májiček

(jan.majicek@gmail.com) je doktorandem na Ústavu politologie Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, pracuje jako projektový koordinátor Školy alternativ Ekumenické akademie, Přístavní 4, Praha 7, 170 00, Česká republika. Zaměřuje se na sociální hnutí a soudobou marxistickou teorii.

Z nových publikací Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i.

Mertl, Jiří – Bareš, Pavel: Sociální podnikání v České republice: explorace (re)integračního potenciálu sociálních podniků u marginalizovaných osob s ohledem na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2019. 57 s., lit. - ISBN 978-80-7416-347-0

Monografie seznamuje s výsledky výzkumu realizovaného v rámci projektu „Budoucnost práce a nová strategie kolektivního vyjednávání v nastávající době digitalizace a revoluce dovedností“. Autoři se věnovali zejména otázce, jakou roli mohou při podpoře zaměstnávání lidí se záznamem v rejstříku trestů a dalších znevýhodněných osob hrát ekonomické subjekty, které buďto nepůsobí na otevřeném trhu práce, nebo na otevřeném trhu práce sledují i jiné než ekonomické cíle. Analýza integračního potenciálu sociálních podniků pro znevýhodněné skupiny hodnotí sociální podniky pozitivně, neboť mohou vytvářet specifické nestigmatizující prostředí, v němž se se znevýhodněnými osobami může velmi dobře pracovat mj. kombinací terapie, sociální práce a (alespoň částečného) řešení materiálních problémů. Za překážku v této oblasti autoři označují

ji chybějící mapu sítě sociálních služeb v České republice a velmi nesourodou, v některých případech neexistující spolupráci mezi jednotlivými aktéry (zejména státními/veřejnými institucemi, sociálními podniky, „klasickými“ podniky a neziskovými společnostmi).

Publikace je volně dostupná zde:

<https://www.vupsv.cz/2020/02/12/nova-publikace-vupsv-25/>

Rákoczyová, Miroslava – Sirovátka, Tomáš – Šimková, Ivana: Vyhodnocení soustavy indikátorů Strategie sociálního začleňování České republiky pro roky 2014-2020. Praha: VÚPSV, v. v. i. - výzkumné centrum Brno, 2019. 71 s., tab. - ISBN 978-80-7416-349-4

Monografie komplexně hodnotí vývoj v oblasti Strategie sociálního začleňování 2014–2020 a mj. přináší mezinárodní srovnání vybraných indikátorů a specifikaci pozice České republiky za roky 2010–2017. Publikace dokládá, že ve sledovaném období došlo k celkovému snižování rizik chudoby a sociálního vyloučení, ale zaznamenává i některé přetrvávající nebo dokonce prohlubující se problémy. Například indikátory deprivace v oblasti bydlení ukazují, že se podíl osob v domácnostech, jejichž náklady na bydlení přesahují 40 % jejich příjmů, sice snížil z 9,7 % na 8,8 %, avšak mezi jednotlivci nad 65 let a osobami v neúplných rodinách dosahoval 27 %.

Publikace je volně dostupná zde:

<https://www.vupsv.cz/2020/01/28/nova-publikace-vupsv-24/>

Výzva k zasílání příspěvků na téma sociálně politických dopadů 4. průmyslové revoluce

Časopis Fórum sociální politiky (FSP) chystá své letošní 4. (srpnové) číslo jako tematické, věnované sociálně politickým důsledkům Průmyslu 4.0.

Redakce přivítá příspěvky – recenzované i nerecenzované – zabývající se vlivy digitalizace například na tyto oblasti:

- sociální dialog a pracovní vztahy
- trh práce a zaměstnanost
- sociální ochrana
- příjmová a mzdová politika
- rovné příležitosti
- rodinná politika.

Vítany jsou i příspěvky nabízející makroekonomický pohled nebo přístup z pozic teorie sociální politiky. Otevření jsme i článkům prognostickým, stejně jako recenzím publikací věnovaných relevantním tématům.

Ohlášení příspěvku spolu se zasláním předběžné anotace v rozsahu cca 100 slov očekáváme do 31. března.

Termín k zaslání článků: 20. červen.

Pro další informace viz <https://www.vupsv.cz/casopis/>, část „Informace pro autory“.

Call for the submission of contributions on the theme of the socio-political implications of the 4th Industrial Revolution

This year's 4th issue (August) of the Social Policy Forum journal, that will be dedicated to the theme of the socio-political implications of Industry 4.0., is currently under preparation

The editorial board would welcome contributions – both peer-reviewed and non-peer-reviewed – that address the impacts of digitalisation for example in the following areas:

- social dialogue and industrial relations
- the labour market and employment
- social protection
- income and wage policy
- equal opportunities
- family policy.

Contributions that offer a macroeconomic perspective or approaches based on social policy theory are also welcome. Moreover, we are open to prognostic articles as well as reviews of publications on relevant topics.

We ask for the announcement of contributions from interested parties accompanied by a preliminary annotation of approximately 100 words by 31 March 2020. The deadline for the submission of articles is 20 June 2020.

For further information, please visit: <https://www.vupsv.cz/casopis/> „Information for authors“ section.